

ХРАНИТЕЛІ ІКОНИ БОГОРОДИЦІ ХОЛМСЬКОЇ

Для культурного середовища Польщі та України віднайдення ікони Богородиці Холмської було однією з найбільш знаменних подій кінця ХХ ст.

Переміщення Холмського Чудотворного образу в період від 1915-го до 1943 рр. — часу найбільш трагічного для українського населення Холмщини та Підляшшя, тісно пов'язані з примусовими «переселеннями» самих холмщаків. На початку Першої світової війни ікона була вивезена до Москви, пізніше до Києва і з'явилась у Холмі лише під час Другої світової війни, коли певна частина холмщан отримала змогу повернутись до рідних домівок. Впродовж зазначених років Чудотворний образ мандрував землями, які опинились під владою більшовиків і лише завдяки сміливості кількох людей, вчених і священників, які ризикували власним життям, вдалось зберегти цей образ від знищення. Завдяки Івану Огієнку ми знаємо імена людей, які порятували ікону у 1915-му та 1943 рр.: «В липні 1915-го року, за Світової Війни, православна Холмщина була примусово виселена в глиб Росії. Тоді ж Ключар Холмського кафедрального Собору, о. Прот. Микола Ганкевич відвіз чудотворну Холмську Ікону до Москви, де вона й перебувала три роки. Коли ж в Росії настала в 1918 р. більшовицька влада, то о. М. Ганкевич перевіз Ікону разом з п. Корниловичем в Україну й помістив Її в жіночому Фролівському Манастирі в Києві. Але тут ікона пробула недовго, — з Манастиря забрав Її до себе п. М. Корнилович <...> В 1942 році необхідну малу реставрацію Ікони зробив у Києві Професор мистецтва, фахівець реставрації Микола Прахів» [1].

У листі видатного українського історика Наталі Полонської-Василенко до митрополита Іларіона (Огієнка) читаємо: «...я згадала, що ніколи не писала Вам, що 1923–1924 рр. в моїй квартирі (можливо ви бували у мого чоловіка, Мик(оли) Про(коповича) Василенка, на Тарасівській, 20) переховувалася чудотворна ікона Божієї Матері з Холма. Раніш вона була у мого приятеля К., холмського патріота коли у нього був трус, він побоювся тримати її у себе і переніс

до нас. Простояла вона у нас кілька місяців, але коли після процесу «Центра дійствий» в квітні 1924 року мого чоловіка було засуджено і ув'язнено на 10 р., у мене реквізували кімнату, де стояла ікона, взагалі стали щодня приходити до мене то ГПУ, то різні комсомольці, я теж побоялася залишати ікону. К. забрав її знову до себе, але боявсь, що її знов конфіскують, тому розібрав на дошки і всі їх роздав у різні руки. Коли прийшли арештовувати його, реквізували прикраси, які були на іконі. Пізніше я знала, що ікону щасливо вивезено, де вона зараз, я не знаю» [2].

Під «приятелем К.» Наталя Дмитрівна звичайно, мала на увазі історика ВУАН Михайла Корниловича, засланого у 1937 р. [3], про якого згадує у своїй історичній розвідці «Холмська Божа Мати» митрополит Іларіон. Він один з тих, завдяки кому вціліла ця ікона і на нашу думку заслуговує на добру пам'ять.

Михайло Іванович Корнилович народився у 1870 р. у с. Квасів Горохівського р-ну Волинської обл. Роботу розпочав на Волині кандидатом на судові посади при Луцькому окружному суді громадянського відділення і агентом з державного страхування будівель від вогню у Грубешові Люблінського воєводства, пізніше Холмської губ.

Здобув освіту на юридичному факультеті Московського університету. Від 1912 р. жив у Санкт-Петербурзі, де займався опрацюванням документів Державної канцелярії з кодифікації законоположень щодо селян у Царстві Польському та Державного архіву із збирання матеріалів для історії селянської реформи в Царстві Польському. У 1918 переїхав до Києва. Зосередився на науковій роботі в Історичному архіві та ВУАН (нині Національна академія наук України). У 1920-х активно співпрацював з етнографічними та археографічними комісіями, а також з Комісією по дослідженню історії Західної України при ВУАН, започаткованою акад. М. Грушевським. 3 серпня 1938 р. заарештований органами НКВС УРСР як «один з керівників існуючої у ряді міст Радянського Союзу націоналістичної шпигунської організації, що виникла на основі земляцьких груп, колишніх холмичів. В період 1917–1918 рр. офіційно займав положення емісара Холмщини на Україні, підтримуючи активні зв'язки з членами польського сейму, вибраними від Холмщини [4]. Під час арешту було проведено обшук, і оскільки ми маємо свідчення Н. Полонської-Василенко з вищезгаданого листа: «...коли прийшли арештовувати його, реквізували прикраси, які були на іконі», для нас цікавим є перелік конфіскованих під час обшуку речей. За протоколом було вилучено:

1. Паспорт.
2. Страхувальний квиток.
3. Посвідчення каси взаємодопомоги.
4. Трудовий список на ім'я Корнилович.
5. Особиста переписка (пачка — яку було спалено, про що є акт від 7 липня 1939 р.) [5].
6. Два жетони [6].

В окремій постанові щодо вилучених під час трусу речей, зазначено серед «взятих при обшуку речдоказів» ще й «старі документи про Холмщину», які ра-

зом з «двома старими жетонами, як такі що не мають жодного стосунку до справи Корниловича здано на збереження до 1-го спецвідділу НКВД УССР» [7]. Оскільки описів цих двох жетонів не збереглося, ми можемо, на основі листа Полонської-Василенко, лише припускати що вони могли мати відношення до реквізованих прикрас.

У архівних матеріалах збереглась скарга Михайла Івановича обласному прокурору, в якій згадується і про ікону Богородиці Холмської:

«Багато складнощів мені принесли турботи про збереження релігійно-історичної реліквії, що мала велике суспільне значення, яким був Холмський образ Богородиці. Про нього згадується 20 червня 1657 р. у історичних матеріалах визвольної війни Б. Хмельницького в час битви з польськими військами біля річки Стир під Берестечком на Волині. На поклоніння образу до Холма стікалось в день її свята 8 вересня на «Пречисту» вся Західна Русь і навіть Австрійська Галіція. На це дивилась скоса польська влада в Галіції, вбачаючи у цьому русофільській тенденції. В мої гімназійні роки я був свідком приїзду до Холма на поклоніння образу царя Олександра II з родиною. За зібраними мною відомостями, ця історична пам'ятка, евакуйована на початку першої світової війни з Холма російським військовим командуванням до Києва, була потім після відторгнення Холмщини від Росії-України, вивезена з Холма «своїми» в околиці Почаєва на Волині. Про розшук цих трьох кипарисних дощок, цього уривка з історії Західної Русі, що ледь не загинув у час церковної руїни у Києві, я 14.11.1949 просив Московського Патріарха і 25.2.1953 Київського Митрополита» [8].

Копія цієї записки 23 серпня 1956 р. була послана Н. А. Булганіну і у Раду міністрів УРСР [9].

«Допити з катуванням» Корниловича, якому на той час вже було 70 років проводив зав. слідчим відділом ГПУ Михайло Іванович Проскурняков, який втративши терпіння, кричав: «Признайтесь хоть в чем-нибудь, все равно сдохните где-нибудь на Севере...» [10].

Слідча справа № 146587 по звинуваченню М. Корниловича у антирадянській діяльності, за резолюцією слідчого «у суд направлена бути не може з оперативних міркувань» [11]. 23 вересня 1939 р. Особливою нарадою при НКВД СРСР його було засуджено до трьох років заслання. Відбував покарання в Кустанайській обл. Казахської РСР. Реабілітований 13 верес. 1957 р. Дві сестри і мати Корниловича загинули від голоду під час окупації.

Саме Михайло Корнилович передав «три кипарисові дошки», як він сам писав, на зберігання священику Антонію Юнаку, а вірніше, його дружині,

Антоній Юнак народився у 1879 р. у с. Яблоне Холмської губернії, з 1915 по 1919 р. навчався у Московській Духовній Академії, до Першої Світової Війни — Настоятель Вакиївської православної єпархії на Холмщині. Як зазначено

у звинувачувальному висновкові від 20.10.1930 «тихонівський піп» (тобто приналежний до Катакомбної Церкви Патріарха Тихона) систематично проводить антиреволюційну агітацію, а у 1922 р. під час вилучення церковних цінностей в користь голодуючим районам, активно виступає проти цього — знищує опис на конфіскацію церковних цінностей, за що був засуджений Губертрибуналом [12]. 20 жовтня 1930 р. була відкрита нова справа по звинуваченню архімандрита и намісника Києво-Печерської лаври Єрмогена (Голубева Г. Д.) [13], в якій Антоній Юнак проходив співучасником серед інших 24 осіб, членів «осередку» Предместної Слобідки — що складався з ядра місцевої церкви, в якій він був настоятелем, та кулацького елементу Слобідки, осередку Труханова острова, який «згуртувався» навколо церковного притчу й включав частину домовласників, місцевих жителів а також осередків храмів Св. Софії та Ольгінської. Священника Юнака 17.10.1930 було засуджено на три роки концтаборів.

Саме Антоній Юнак 23 вересня 1943 р., разом з родиною (дружина Антонія та дочка Наталія) в якій впродовж 16 років зберігалася ця святиня, при стислій допомозі пана заступника міського голови міста Києва Всеволода Демидовича Волкановича та його дружини, вивіз її з Києва до Холма, куди вони прибули ранком 27 вересня. Жінки з Образом та речами залишились на станції, а о. Прот. А. Юнак і пан Волканович пішли до Собору, в якому йшла служба в честь Свята Чесного Хреста.

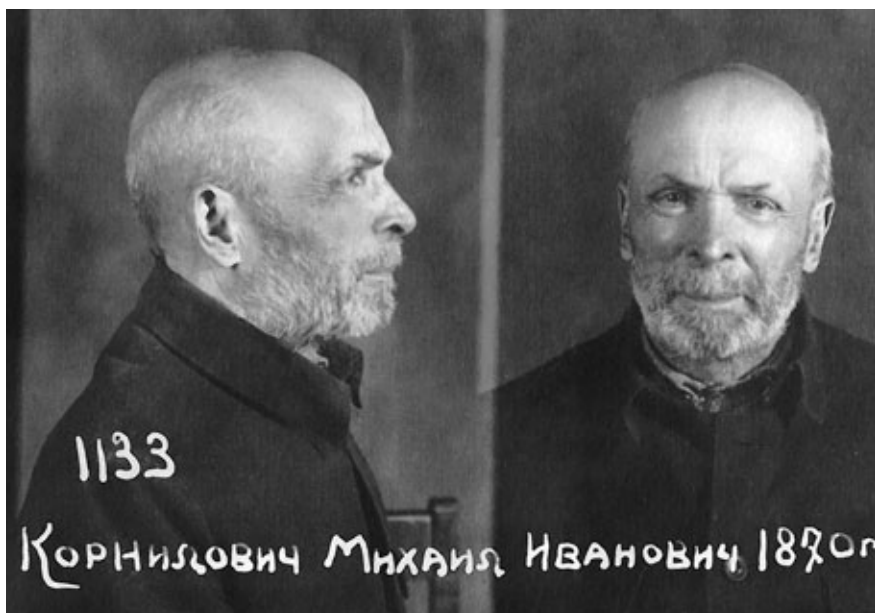
Важливо наголосити, що за віднайденими документами, образ було привезено до Холма несподівано для священників кафедрального Собору та особисто для Архієпископа Іларіона, а тому «не могло бути й речі про якийсь надзвичайне урядження його зустрічі...» Вирішили організувати першу урочисту зустріч й передання образу «Холмщині в особі Високопреосвященного Владика Іларіона в Архієпископській Свято-Андріївській церкві, що міститься в палаті» [14].

Лише 3-го жовтня 1943 р. Чудотворний Образ Холмської Божої Матері було урочисто перенесено з Свято-Андріївської Церкви до Холмського кафедрального Собору Архієпископом Іларіоном «у супроводі 22-х Священників та 5-х Дияконів, у присутності численних віруючих як місцевих, так і прибулих» [15].

За працю в збереженні Св. образу й привезення його до Холма, Владика Архієпископ Іларіон нагородив Благословенними Грамотами тих, які його зберегли й привезли, а саме: о. Прот. Антонія Юнака, його дружину й доньку, а також подружжя Волкановичів [16].

Додатки: Копії наукових праць М. І. Корниловича, які за його особистими свідченнями, повинні зберігатися в рукописному відділі Публічної бібліотеки в Києві [17].

Гос. Публ. Бібліотека 16 травня 1955 р.

М. Корнилович. ЦДАГОУ, ф. 263, оп. 1

Корнилович М. Заповіт Олександра II і окраїнна політика // Україна. — 1924. — № 1/2. — С. 161–163.

Корнилович М. Плани «воссоєдинення галицьких уніатів» з 1914–1915 рр. // Україна. — № 3. — 1925. — С. 134–63.

Корнилович М. Біженська трагедія Холмщини і Підляшшя // Україна. — 1927. — № 3. — С. 115–143.

Корнилович М. Бібіковські обов'язки інвентарі й селянство в Володимирському повіті на Волині // Укр. археограф. зб. — 1926. — Т. 1. — С. 217–270.

Корнилович М. Печатки 16 Київських цехів XIX віку і характер символіки на них // Ювілейний зб. на пошану акад. М.С. Грушевського. — К., 1923. — Вип. I. — С. 307–311.

Корнилович М. Волинський кріпацький селянський двір і громада у першій половині XIX в. // Укр. археограф. зб. — 1930. — Т. 3. — С. 265–320.

Корнилович М. Огляд народних родових прізвищ на Холмщині і Підляшші // Етнографічний вісник. — 1926. — Кн. 2.

Корнилович М. Народна родова ономастика на Волині наприкінці XVIII і в першій половині XIX в. // Етнограф. вісник. — 1930. — Т. 9. — С. 127–131.

Українська православна церква
Інформації для пресового відділу
при духовній консисторії в Холмі
Холм, Свята Данилова гора
Ч. 59 (134). — IV-й рік.
12-го листопада 1943-го року

ВЕЛИКИЙ Й НЕЗАБУТНІЙ ДЕНЬ ДЛЯ ХОЛМЩИНИ ТА ПІДЛЯШШЯ [18].

Всім українцям відомо, що Холмщина й Підляшшя з доби Київського князя Св. Володимира Великого мала на своєму Сіоні — Холмській Свято-Даниловій Горі, цінну святиню, чудодійний Образ Божої Матері, який за старим переданням, був намальований Св. Ап. Євангелистом Лукою ще за життя Богородиці, якого вона Сама поблагословила й дала йому силу чудо творення. Образа було вивезено з Єрусалиму до Царгороду, а звідти до Києва дружиною Володимира, княгинею Анною. Князь Володимир відвідав Холмщину й знайшов вже тут християн. Він подарував Холму Образ Божої Матері, а в 1001-му році побудував величного собора. Цей факт свідчить про те, що в Холмі вже були Єпископи тому, що Соборні Церкви будувалися тільки у великих містах, в яких замешкували Єпископи й мали там свої кафедральні церкви. Обрах, подарований Св. кн. Володимиром для Холма, містився цілий час в міському кафедральному соборі, тому й одержав назву «Холмський» тому немає нічого дивного, що народ, звертаючись в своїх молитвах до Образа, вславленого численними чудесами, вигукував: «Пречиста Діво Холмська! Не дай нам пропасти!». Холмський чудотворний Образ знаходився цілий час в Холмі до 1915-го року, коли його було евакуйовано до Москви, а з Москви 1918-го року до Києва, де він знаходився до останніх днів у родині прот. Антонія Юнака, бувшого Настоятеля Вокиївської православної єпархії (Холмщина) до першої Світової Війни. В Києві Образа було поміщено на початкові у Флоровському жіночому монастирі. Коли більшовики грожали зруйнуванням монастирю, тоді дві чернички потаємно винесли Образа з монастиря й тоді він опинився у приватних руках, а пізніше, при помочі пана Корниловича дістався до родини Прот. Юнака, родина якого складалася з нього, панматки й доньки. Образом цілий час опікувалася панматка й заховувала його від більшовиків. Навіть вже за часів Німецької Влади родина Юнаків не зраджувала таємниці заховання Образа. Зрадили цю таємницю й то тільки перед холмщачками в 1941 році, коли німецька армія зайняла Київ.

Але свята воля Пречистої була ще залишатися в Києві до 23 вересня 1943 року, коли при стислій допомозі пана заступника міського голови міста Києва Всеволода Демидовича Волкановича, родиною о. Прот. Юнака разом з панством Волкановичами (він і дружина його) було привезено Образа до Холма в ранішніх годинах 27 вересня ц.р. Жінки з Образом та речами залишилися на двірці, а о. Прот. Юнак і пан Волканович пішли до міста й прийшли до Собору, в якому йшла Богослужба архієрейським чином тому, що було урочисте Свято Чесного Хреста. Високі гості прийшли до собору в часі Херувимської. Пізніше вони оба увійшли до Вівтарю й сказали Владиці архієпископу Іларіону, що вони привезли Святого Образа. Високопреосвященнійший Владика Іларіон зарядив і поблагословив про негайне достарчення Св. Образа й речей з двірця на Святу Данилову Гору. Наказ Владики Архієпископа було негайно виконано. Образа було доставлено приблизно коло першої години по закінченні Богослужби. Вістка про привезення Холмського чудотворного Образа блискавичним летом пролетіла по Соборі і по всьому Холмі. Образа тимчасово приміщено в офіційному кабінеті Владики Архієпископа тому, що він негайно виїхав на кілька годин до парафії Жмудь, яка в цей день святкувала своє престольне свято Чесного Хреста. Після повернення, коло години 4-ї, Владика Архієпископ прийняв прибувших з Києва, а коло 4 конферував з заступником Настоятеля Соборної парафії о. Прот. Гавриїлом Коробчуком (Настоятеля Собора в той час не було в Холмі) й Членами Холмсько-Підляської Духовної Консисторії Прот. Григорієм Метюком (Ключарем Собору), о. Прот. Володимиром Мархевую й Семеном Любарським. Тому, що образа привезено несподівано, не могло бути й речі про якесь надзвичайне урядження його зустрічі, а також тому, що в Холмщині й Підляшші, з боку релігійного, стан був дуже грізний і небезпечний з боку поляків-латинників. Було вирішено доконати першу урочисту зустріч Образа й передання його Холмщині в особі Високопреосвященного Владики Іларіона в Архієпископській Свято-Андрієвській церкві, що міститься в палаті. Образ було відкрито в присутності Владики Іларіона й родин о. Прот. Юнака й Волкановичів, а також членів Консисторії (вищезазначених осіб). О 5-й годині вечора була відслужена урочиста Вечірня в Архієпископській Церкві, після якої все місцеве й прибуле Духовенство в ризах з засвіченими свічками через Архієпископські покої пішло до кабінету, де стояв Образ, і на чолі з о. Прот. Юнаком підняли святиню й зо співом Архієрейського «Достойно єсть...» внесло до Свято-Андрієвської Церкви. При вході в Церкву процесію зустрінула родина о. Юнака й п. Волкановича.

Церква переповнена вщерть віруючими на чолі зо своїм Архипастирем з голосним плачем втіхи й радості, спустилась на коліна. Архієрейський хор зустрів Святиню також співом Архієрейського «Достойно єсть...»

О.Прот. Антоній Юнак звернувся до владики Архиепископа Іларіона й всіх присутніх з коротким, але гарячим і жвавим словом, в якому накреслив коротенько історію перебування Образа в його родині в часі безбожної більшовицької влади, якому кожної хвилини грозила небезпека. Але Божа Матір опікувалася своїм образом і родиною Юнаків. Своє слово він закінчив так: «Ваше Високопреосвященство! Ця найдорожча святиня з давніх віків була власністю холмського народу, він є господарем її, а Ви Високопреосвященніший Владико, є Архипастирем Холмсько-Підляської Єпархії, тому я, як син того самого народу, вручаю Вам цей найцінніший наш скарб, прийміть його й опікуйтеся ним. Він зберігся для слави й звеличення Холмського краю. Прийміть же Святиню в свої руки й поблагословіть своє «словесне стадо»». Владика Іларіон у великому зворушенні подякував о. Прот. Юнакові й п. Волкановичеві за привезену Святиню. Владика Архиепископ при допомозі Духовенства високо підняв чудотворного Образа й три рази поблагословив віруючих...

Зідхання й плач віруючих покрили Архипастирське благословення. Народ стояв на колінах. Після цього чудотворного Образа поставили на приготовлене місце, яке вже топилося в живих квітах та вінках, а перед ним горіли численні свічки, які своїм чистим, ярким світлом освічували Божественні обличчя Дитини Христа й Самої Пречистої, а в їх очах яскраво відбивалось безмежне й бездонне море Батьківської й Материнської ласки й любови, а разом з тим здавалось, що й Вони Самі плачуть від втіхи й радості, перебуваючи серед своїх дітей, які, не зважаючи на страшні жахливі страждання й терпіння, пережиті на протязі 24-х літ, зберегли свою Православну Віру й українську націю, завдячуючи їх опікунству. Після виголосив слово Владика Архиепископ Іларіон, яке закінчив приблизно такою молитвою: «Пречистая Богородице, Опікунко й Покровителько нашого краю, Ти повернула до Холмщини Свій Чудотворний Образ, який на протязі віків славився незчисленними чудесами, які несли Твоїм вірним заспокоєння духове й тілесне. Пречистая Діво! Ти повернула до нас у Св.Своєму Образі, будь же Опікункою й Покровителькою нашого краю й народу. Вітай же Найсвятіша Діво Маріє! Ми Тебе вітаємо й вславляємо й покірно молимося до Тебе. Покрий нас Св.Своєю Покровою. Будь джерелом Своєї найсвятішої опіки, ласки, любови й милости для нас грішних. Душі наші освяти, тіла очисти, помисли направ, віру зміцни й поглиб, зблудивших з правої дороги на дорогу правди наверни. Пречиста Діво Маріє: охорони Холмщину й всю Україну від богоборчого ворога.

Збережи й охорони наш народ від братовбивчої ворожнечі, поблагослови наших дітей, дома й ниви; рятуй нас від бід та нещастя, голоду, мору, землетрусу, громадянської війни; пошли нам, Пресвята Діво Маріє, спокій і відраду; утри наші сльози, віджени від нас спокусу й сум, оберни його в радість та втіху.

Пречистая Діво Маріє! Збережи й покрій Своєю Опікою й поверни здоровими наших синів та дочок, що працюють на чужині! Поможи нам, Пречистая Діво Маріє, вславляти Твоє найсвятіше ім'я на вічні, як ми Тебе раніш вславляли й звеличали. Амінь.»

Далі було відправлено урочистого Соборного Молебня архієрейським чином. Співав Архієрейський хор. По закінченні Молебня до пізньої ночі всі віруючі побожно підходили до Св. Образу з очима, повними сліз, схиляли побожно свої коліна й голови перед образом і цілували його. Хор і народ гучно співав гімну до Холмської Божої Матері: Пречистая Діво, Мати Холмського краю...» Пізніше виголосив слово до народу й молоді Семен Любарський про історію Холмського Образу та його значення для Православної Української Церкви й національної слави.

Дехто з духовенства та віруючих дали обітницю всю ніч залишатися в церкві при Образі Пречистої. Цілу ніч співалися та читалися Молебні з Акафістами перед Святиною. Молебні були відслужені в год.: 8-й, 10-й, 12-й і 2-й вночі, а пів на третю розпочалась Всенічна з Поліелеєм і Першою Годиною. Служили: о. Прот. Гавриїл Коробчук, о. Прот. Володимир Мархева й Священник о. Лев Коробчук з Дияконами: о.о. Юрієм Бучинським і Вадімом Сагайдаківським. Співав народ з дяком Петром Суриковим. Всі Молебні й Акафісти відслужено соборно. Виголошені були дві проповіді о год. 10-й і 4-й вночі. Владика Архиепископом також був на молебні й стояв в церкві в оточенні віруючих. В ці святі урочисті й святочні години все присутнє українське населення скупчило свої думки при Святому Образі, перед яким виляло й залишило всі свої жалі й скорботи разом зі своїм Архипастирем. В такому побожному скупченні думок прибували віруючі цілу ніч при чудотворному Образі.

О 9-й год. вранці 28-го вересня була відправлена урочиста соборна Богослужба трьома Священниками з Дияконом. Співав народ.

Оздобна секція при Холмському Свято-Богородичному Братстві прибрала дуже гарно Церкву Св. Ап. Андрія в рушники з українськими вишивками, а чудотворний Образ втопила в морі живих цвітів. Церква не залишається, цілий час приходять віруючі до Образу, моляться, плачуть і ставлять свічки. О 6-й год. вечора Архиерейським чином було відправлено молебня перед чудотворним Образом всім місцевим і прибулим Духовенством. На Молебень зібралась повна церква віруючих. Квітів і свічок при Образі подвоїлось.

З 28 на 29 вересня вночі на варті біля Образу був о. Прот. Григорій Метюк, в год. 10-й було відслужено Молебня. 29-го вересня вранці відслужена Св. Літургія з Молебнем. О 1-й год. було урочисте засідання Холмсько-Підляської Духовної Консисторії під головуванням Владика Архиепископа Іларіона, присвячене надзвичайній історичній події, привезення Холмського Чудотворного

Образа Божої Матері. На засіданні були також присутніми о. Прот. Антоній Юнак і п. Всеволод Волканович. Владика Архієпископ відкрив засідання Архипастирським словом і в коротких рисах охарактеризував значення цієї небуденної події. Він щиро й тепло подякував родинам о. Прот. Юнака й п. Волкановича за привезення Образа й за їх турботи й клопоти. О. Прот. Юнака Владика Архієпископ нагородив черговою нагородою, а всіх, окремо кожного з цих родин, Благословенними Грамотами.

О 4-й год. пополудні відслужена була Вечірня, а о 5-й год. урочистий Соборний Архієрейським чином Молебень. В Молебні приймали участь 12 Священників і 3-х Дияконів. Співав архієрейський хор. Церква була наповнена народом, в більшості молоддю. Перед Образом горіли велика кількість свічок і стояли свіжі живі квіти.

О 6-й год. вечера відбулося числення засідання Архієпископської Ради, яке також було присвячене привезеному чудотворному Образові. На святочному засіданні були присутні: о. Прот. Антоній Юнак і п. Проф. Всеволод Волканович, які привезли Образа. Їх привітав і подякував їм за привезеного образа Архієпископ.

На варті коло Образа в цю ніч були: о. Прот. Володимир Мархева і о. Лев Коробчук. Зо світських осіб були тут п. Магр. Петро Доманчук, диригент архієрейського хора, Семен Любарський, дяк Петро Суриків і студент Холмської Духовної Академії.

Панматки: Надія Левчук, Ксенія Мархева та інші. Молебні з Акафистами були відслужені в годинах: 8-й, 10, 12 і 4-й вночі. Останній було відслужено в честь імениниць (в цей день припадало свято мучениць Софії, Віри, Надії та Любови). О 6-й год вранці відслужив Молебня з Акафістом о. Прот. Гавриїл Коробчук.

30 вересня о 10-й год. вранці відслужено Св. Літургію. Цілий день вірні приходили до Образа. О 5-й год. відслужена Вечірня, а о 6-й Молебен Архієрейським чином. На Молебен вийшло 12 Священників. Св. Образ купався в морі квітів і огнях від свічок. О 8-й годині урочистого Молебня з Канонам та Акафистом відслужив о. Протопресвітер Іван Левчук. Співав з віруючими о. Диякон Вадим Сагаїдаківський і п. дяк Петро Суриків.

1-го жовтня о 10-й год. вранці відслужена Св. літургія з Молебнем. Цілий день приходили віруючі до Церкви й прикладалися до чудотворного Образа. О 6-й год. було відслужено Молебня Архієрейським чином в асисті 10-ти Священників і 3-х Дияконів. Співала вся Церква. О 8-й год. вечера відслужено Молебен з Акафистом о. Протопресвітером Іваном Левчуком і о. Прот. Володимиром Мархевою. Співав народ під керівництвом п. дяка Петра Сурикова. Після співали побожні пісні з Богогласника. О год. 10-й вночі відслу-

жив Молебня з акафістом о. Прот. Антоній Юнак. На Молебні був присутній Владика Архиепископом Іларіон, який стояв серед віруючих і співав Молебня.

Після Молебня віруючі знов співали пісні з Богогласника. О год. 12-й відправив Молебня з Акафістом о. Прот. Володимир Мархева. Співали самі віруючі. О 3-й год. вночі відправлена Утренна.

2-го жовтня о 10-й год. відслужено Св. Літургію з Молебнем. О 6-й год. по полудні відправлена урочиста Всенічна.

1. Пречиста вернулася знов до Холма. — Холм, 1943. — С. 12.
2. Незнані сторінки. Лист Н. Полонської-Василенко до митрополита Іларіона (Огієнка). — 1950 р., 23 грудня, Ульм (ФРН) // Голос православ'я. — 2000. — № 3.
3. Записки Наукового товариства ім. Шевченка. Том CLXXXIII. Праці історично-філософської секції. Зб. на пошану українських учених, знищених більшовицькою Москвою. — Париж; Чикаго, 1962 — С. 66.
4. ЦДАГОУ. Ф. 272 (1-3416). Спр. № 146587, арк. 1а-2.
5. Ймовірно, це були листи академіка О.І. Соболевського до Корниловича щодо географічних назв і з приводу політичної долі Холмщини. Див.: ЦДА ГОУ. Ф. № 52955 фп, спр. № 146587 «По обвинению Корниловича Михаила Ивановича по ст. 54-10 ч. 2 УК УССР». Додаток 1 (до скарги Корниловича київському обласному прокуруру), арк. 76-79.
6. ЦДАГОУ. Ф. 272 (1-3416). Спр. № 146587, арк. 7.
7. ЦДАГОУ. Ф. 272 (1-3416). Спр. № 146587, арк. 1.
8. ЦДАГОУ. Ф. № 52955 фп, спр. № 146587, арк. 79. По обвинению Корниловича Михаила Ивановича по ст. 54-10 ч. 2 УК УССР.
9. Там само, арк. 91. Очевидно, що листи М. Корниловича і спричинили до чуток про пошуки ікони радянською владою.
10. Там само, арк. 91. додаток 2.
11. Обвинительное заключение по следственному делу № 146587 Корниловича М.И. по ст. 54-10 Украина УССР. ЦДА ГОУ. Ф. № 52955 фп, спр. № 146587, арк. 67.
12. ЦДАГОУ. Дело № 348/ 118442. По обвинению Голубева Г.Д. Т. 1-3. 66923 фп.; Справа № 1820/3552. По обвинуваченню гр. Юнака Антонія Івановича по ст. 54-10. Арк. 1.
13. ЦДАГОУ. Дело № 348/ 118442. 66923 фп. По обвинению Голубева Г.Д. Т. 1-3.
14. ЦДАГОУ Ф. 269 оп. 1, спр. 511. арк. 31-32. Українська православна церква. Інформації для пресового відділу при духовній консисторії в Холмі. — Холм, 1943. — Ч. 59 (134). — 12 листоп.
15. Урочистість відбулася за порядком, зазначеним у документі (публікується в додатку).
16. ЦДАГОУ Ф. 269 оп. 1, спр. 511. арк. 33-34. Українська православна церква. Інформації для пресового відділу при духовній консисторії в Холмі. Інформації для пресового відділу при духовній консисторії в Холмі. — Холм, 1943. — Ч. 60 (135). — 13 листоп.

17. Дело № 146587 По обвинению Корниловича Михаила Ивановича по ст. 54–10 ч. 2 УК УССР. Ф. 52955 фп, арк. 121.

18. ЦДАГОУ Ф. 269, оп. 1, спр. 511, арк. 31–32.

Анотація. У статті робиться спроба простежити долю людей, які були причетними до порятунку і повернення до Холма Чудотворної ікони Богородиці Холмської у 1915–1943 рр.

Аннотация. В статье сделана попытка проследить судьбы людей, причастных к спасению и возвращению в Холм Чудотворной иконы Богородицы Холмской в 1915–1943 гг.

Summary. In the article the author attempts to retrace the destiny of people participated in salvation and returning to Kholm the Icon of Virgin from Kholm in 1915–1943.